

En europeisk union med 50 delstater?

Vad är Europa? Den frågan anmäler sig på ett nytt sätt efter EU:s toppmöte i Helsingfors.

Europa bör vara sina värden, främst bland dem upplyst demokrati och respekt för människan. De uttrycks i den »millenniedeklaration« som Europeiska rådet avgav till medborgarna. De får praktisk verkan via de »Köpenhamnskriterier« (efter toppmötet i Köpenhamn häromåret) som medlemskandidater prövas efter.

Men Europa har också en geografisk utsträckning. Alla europeiska länder som är demokratier och vill vara med i samarbetet är berättigade att söka medlemskap, fastslog redan 50-talets Romfördrag. Vilka länder hör då till Europa?

Den frågan kan besvaras tydligare efter Helsingfors. Sex länder var redan inne i medlemsförhandlingar med Europeiska unionen: Estland, Polen, Tjeckien, Ungern, Slovenien och Cypern. Fyra nya länder börjar medlemsförhandling i vår: Lettland, Litauen, Slovakien och Malta. Två länder får börja förhandla efter en ytterligare granskning på några månader av deras ekonomi: Bulgarien och Rumänien. Om ett trettonde land, Turkiet, sägs det i slutdeklarationen: »Turkiet är ett kandidatland som kan ansluta sig till unionen enligt samma kriterier som för de andra kandidatländerna.«

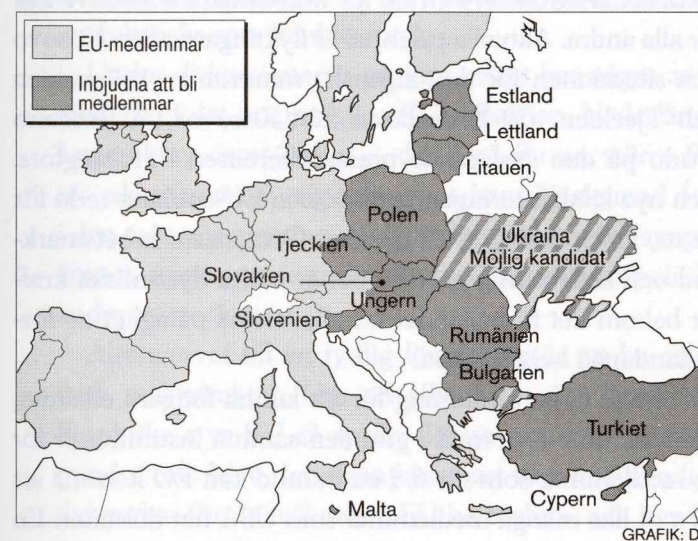
Men inte nog med dessa tretton. Slutdokumentet ger också en tydlig vink till Ukraina, vars regering ligger på hårt för att få

närma sig EU. Man erkänner »Ukrainas europeiska aspirationer och pro-europeiska val«. Om Kroatien efter Tudjmans död sa Javier Solana, som leder EU:s säkerhetspolitiska arbete, att han hoppades att landet nu skulle utvecklas till en fullgod demokrati. EU:s »stabilitetspakt« för Balkan verkar i en riktning som kan börja påminna om ett EES-avtal. Albanien och Moldavien har redan börjat känna sig för om medlemskap.

På sin presskonferens sa den svenske statsministern Göran Persson att Ukraina och »kanske ett framtida demokratiskt Vitryssland« kan tänkas söka medlemskap i EU.

Och, påminner den kloke Björn Månsson i Hufvudstadsbladet, även i Norge, Island och Schweiz är intresset för medlemskap i stigande. Medan den svenska regeringen räds att komma in i Nato, räds den norska att trängas ut ur Nato, vad gäller inflytande. När EU bygger upp en ny och betydligt starkare orga-

Många vill in i gemenskapen

nisation för att förebygga och hantera europeiska kriser påverkar det även Natos roll och förskjuter inflytandekanalerna från Nato till EU, där vårt kära grannland som bekant inte finns med.

Vi har att se fram emot en Europeisk union som i realiteten famnar hela Europa, vitt geografiskt definierat på det sätt som framgår av besluten i Helsingfors. Toppmötet i Helsingfors »öppnar en ny era i Europa«, menade EU-kommissionens ordförande Romano Prodi. Vad betyder det här?

Det ger oss i Europa en chans vi aldrig förut haft genom historien: att alla Europas medborgare lever i fred, demokrati och välstånd och kan röra sig fritt över gamla gränser och järnridåer.

Men vad betyder visionen för det framtida EU?

Några innebörder är tydliga:

1. Alla länder i Europa blir en ofrånkomlig del av EU:s ansvar och verkningskrets. Förtryck och kriser kan ingenstans lämnas därhän, eftersom de får omedelbara konsekvenser för alla andra. Aktuella exempel är flyktningarna från Kosovo och situationen för den zigeniska minoriteten i Slovakien och Tjeckien. »Vi lärde läxan från Kosovo«, sa Romano Prodi på den avslutande presskonferensen i Helsingfors. Den nya krishanteringen, med 60 000 EU-soldater redo för insats, är ett utslag av lärdomen. Gemensam arbetsmarknad och snabbbrörlig brottslighet är andra dynamiska krafter bakom det förhållandet att alla berörs påtagligt av förhållandena i hela Europa.
2. EU måste få en författning för att kunna fungera effektivt. Man kan inte leva med i grunden samma institutioner för 30 medlemmar som för 6. I en framtid kan EU komma att gå mot lika många medlemmar som USA har delstater. En organisation av sådan storlek och komplexitet kan inte sty-

ras bara via förhandlingar. Befogenheter måste sorteras upp, grundlagsfrågor skiljas från sakfrågor, ansvarsförhållanden bli tydliga.

Nu tog toppmötet den enkla utvägen, att starta en författningskonferens med de tre frågor som blev överstående från Amsterdam: antalet kommissionärer, röstviktningen mellan länderna i ministerrådet samt minskad tillämpning av principen om enhällighet i beslut. Detta räcker inte för att EU ska undgå lamslagning framöver, vilket EU-kommissionen och gruppen »vise män« under ledning av förre belgiske premiärministern Dehaene förtjänstfullt påpekat.

Romano Prodi tog en tilläggsformulering i slutdokumentet till intäkt för att författningskonferensen kan komma att få en vidare dagordning under loppet av Portugals ordförandeskap. Sittande EU-president, den finske statsministern Paavo Lipponen, understödde i praktiken genom att säga att det finns en öppenhet för ytterligare frågor, »och kanske mer fundamentala«.

Under diskussionerna på toppmötet har några av kärnländerna i det ursprungliga EU – Belgien, Nederländerna, Luxemburg samt Italien – drivit på för en större författningskonferens. Sverige, däremot, har nöjt sig med det lilla, i den mån vår regering alls har någon iakttagbar synpunkt i ämnet, upptagen som den är med konsumentpolitik och andra större ämnen.

Alternativet till en tydlig författning är att ha en informell maktstruktur. Om en allians av säg Tyskland och Frankrike styr EU så spelar diffusa och komplexa regler mindre roll. Men detta kan knappast vara vad mindre länder verkar för. Likväl måste EU ha besluts- och handlingsförmåga om inte nya medlemmar ska komma in i orga-

nisationen bara för att upptäcka att den inte fungerar, vare sig för nya eller gamla. EU:s värde ligger i att den är något mer och kraftfullare än pratorganisationer som OSSE och FN.

3. Ett EU som i praktiken famnar hela Europa kan knappast vara enhetligt. Förhållandena är för olika, framför allt inom ekonomin (även om Europa faktiskt går mot mer likartade förutsättningar, bland annat när det gäller demografin). »Flexibel integration« anmäler sig därmed som ett ofrånkomligt tema. Här finns stort utrymme för uppfinningar. Varianter av partiella medlemskap, Efta- och EES-lösningar behöver prövas. Men det kan inte ske hur som helst, eftersom unionen förutsätter att länder åtar sig plikter för att få fördelar, också eftersom beslutsrätt sammanhänger med att man deltar i och betalar för verksamheten.

Europa måste nu få den författningsdebatt som toppmötet inte beställde. Kanske är det rent av dags att ta på allvar det förslag George Soros framfört: att medborgarna passerar regeringarna och utser delegater till ett konstitutionellt konvent för Europa. Ett sådant medborgarmöte i Philadelphia för 225 år sedan var mer framgångsrikt än någon författningskonferens inom EU än så länge.

12 december 1999